

Горбан И.М., Мельник С.И. Исследование влияния фактора эластичности предложения и спроса на уровень экономической безопасности крупноформатного торгового предприятия

Предложен методический инструментарий, позволяющий формировать управленческие решения с позиций максимизации уровня экономической безопасности торгового предприятия (ТП).

Ключевые слова: эластичность предложения и спроса, уровень экономической безопасности, торговое предприятие.

Horban I.M., Melnyk S.I. The Study of Influence on Elasticity Factors of Supply and Demand on Economic Security Level of Large-Scale Commercial Enterprise

Methodical mechanisms allowing managerial decisions making from the point of view of maximization of the economic security level of a commercial enterprise are suggested.

Key words: elasticity of supply and demand, economic security level, commercial enterprise.

Стаття надійшла 16 квітня 2013 р.

УДК 338.2

О.І. Грициняк

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ВИДАТКІВ НА ВІДТВОРЕННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ В КОМАНДНО-АДМІНІСТРАТИВНІЙ СИСТЕМІ

Розглянуто джерела доходів і видатків домогосподарств, пов'язані з відтворенням робочої сили в командно-адміністративній системі, проаналізовано їх структуру.

Ключові слова: домогосподарство, видатки домогосподарств, доходи домогосподарств, робоча сила, командна система, доходи населення.

Постановка проблеми. Формування видатків на відтворення робочої сили у командній системі визначалося соціально-економічним змістом директивної економіки із чітким ідеологічним підтекстом. Іншою особливістю фінансових ресурсів у командній економіці було те, що їх формування мало директивний характер із обов'язковою акумуляцією у певних грошових фондах. Один із радянських економістів писав, що фінансове планування дозволяє мобілізувати грошові кошти на розвиток провідних галузей народного господарства, підвищення

ефективності суспільного виробництва, стимулювання росту національного доходу. Воно забезпечує координацію між різними грошовими фондами, їх функціонуванням, виявленням наявних у господарстві резервів [5, с. 32].

Стан дослідження. Теоретико-методологічні й економіко-організаційні аспекти дослідження видатків на відтворення робочої сили в командно-адміністративній системі розглянуто в працях таких вітчизняних учених, як Г. Башнянин, Д. Богиня, О. Ватаманюк, О. Грішнова, М. Долішній, С. Дятлов, М. Євтушенко, Р. Капелюшников, О. Кундицький, В. Куценко, Є. Лібанова, І. Малий, С. Тютюнников, О. Стефанишин, Т. Шульц та інші.

Виклад основних положень. За часів існування командно-адміністративної системи джерелами видатків домогосподарств були: фонд оплати праці, суспільні фонди споживання та доходи, отримані від реалізації продукції особистого підсобного господарства (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Структура грошових доходів населення в СРСР
(1970–1990), млрд руб.**

	1970	1975	1980	1985	1990
Загалом грошових доходів населення, з них:	35,0	47,6	60,1	73,4	109,9
оплата праці	28,3	36,7	45,5	53,0	77,8
надходження від продажу продуктів сільського господарства	1,5	2,2	2,2	3,0	5,4
пенсії, допомоги, стипендії	4,3	6,4	8,7	11,5	17,3
надходження від фінансової системи	0,4	1,1	2,0	3,0	5,4
інші надходження	0,5	1,2	1,7	2,3	3,5

Обчислено за даними: «Народное хозяйство СССР в 1990 г.»

Як видно з наведеної таблиці, заробітна плата була визначальним джерелом видатків на відтворення робочої сили. Особливістю заробітної плати було те, що робітники і службовці отримували значно більшу зарплатню, ніж колгоспники (див. табл. 2). Це пояснюється тим, що працівники сільського господарства отримували платню як у грошовій, так і в натуральній формі (переважно продукцією рослинни-

цтва). Як показали дослідження, заробітна плата не стала формою оплати праці, яка б відповідала нормальному рівню життя, а перетворилася в гарантований дохід, який можна було отримувати тільки за вихід на роботу, з метою забезпечення повної зайнятості, що було обов'язковою умовою радянського способу господарювання. Тобто доходи працівника, які він отримував під час розподілу матеріальних благ, не покривали витрати на відтворення робочої сили. Цей висновок ґрунтується на тому, що фактичний рівень оплати праці більшості працівників був набагато нижчим від межі, за якою відбувається нормальне відтворення. Так, як показують тогочасні дослідження, один день роботи в Швеції оцінювався в 30 доларів, у Німеччині – у 28, у Франції – 15, тоді як у нас – в 1 долар [6, с. 62].

Таблиця 2

Динаміка оплати праці колгоспників (1970–1990), руб.

	1970	1975	1980	1985	1990
Середньомісячна зарплата	115,2	133,5	155,1	173,9	248,4
Середньомісячна оплата праці колгоспників	66,4	80,3	103,6	135,6	220,4
Співвідношення	1,73	1,66	1,50	1,28	1,13

Обчислено за даними: «Народное хозяйство СССР в 1990 г.»

Крім того, особливістю функціонування колгоспної системи було те, що до середини 60-х років ХХ століття як плату за виконану роботу селянам нараховувалися трудові, за які вони отримували мізерну натуроплату, перетворення якої в грошовий еквівалент було по суті неможливим. Покращення ситуації відбулося з кінця 60-х – початку 70-х років минулого століття, коли оплата праці колгоспникам здійснювалась переважно в грошовій формі. Це призвело до того, що в мешканців села з'явилися більші можливості для здійснення видатків, пов'язаних із розширеним відтворенням робочої сили (див. табл. 3).

Як показують дані офіційної статистики, наприкінці існування командно-адміністративної системи ці видатки зблизились. Великою мірою цьому сприяла здійснювана політика на вирівнювання доходів громадян. Так, у 1946 р. розрив між 10% працівників з найбільшими і 10% працівників з найнижчими доходами становив 7,24 раза, у 1956 р. – 4,44 раза, у 1966 р. – 3,26 раза, а на початку 1980-х років – близько 3 разів [2, с. 17].

Таблиця 3

Структура видатків сімей робітників і колгоспників у 1950–1985 рр.

(у відсотках)

Показники	Робітники промисловості				Колгоспники			
	Роки				Роки			
	1950	1965	1975	1985	1950	1965	1975	1985
Видатки, всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
У т. ч. на:								
- харчування	59,1	44,0	38,2	32,4	69,7	50,2	42,3	37,2
- придбання тканин, одягу, взуття	12,2	16,1	17,9	17,1	11,3	15,2	17,9	17,6
- купівлю меблів, предметів культури та побуту	1,9	7,1	7,5	8,4	1,2	4,7	6,7	7,8
- придбання палива	1,3	0,5	0,2	0,1	3,9	2,2	1,8	1,4
- культурно-побутові послуги, всього;	9,3	12,1	10,7	9,2	1,1	2,8	3,5	5,1
з них на оплату квартир та комунальних послуг	3,0	2,9	2,9	3,0	---	---	---	---
- нагромадження (приріст готівки, вкладів в ощадних касах та ін.)	5,3	3,9	7,9	8,6	7,1	13,4	11,5	11,5
- податки	4,5	8,2	9,7	9,8	1,5	1,6	1,4	1,8
- інші видатки	6,4	8,1	7,9	6,4	4,2	9,9	14,9	15,4

Обчислено за даними: «Народное хозяйство СССР в 1990 г.»

Наступним джерелом видатків на відтворення робочої сили за соціалізму були суспільні фонди споживання, первинна назва яких – «фонди соціалізованої заробітної плати». Під цими фондами розуміли всі матеріальні й культурні блага, які направлялися державою для підвищення рівня життя і відтворення робочої сили понад фонди заробітної плати. Специфікою таких фондів було те, що видатки, які здійснювались за їх рахунок, були можливі лише за соціалізму і були націлені на: (див. табл. 4).

- 1) відтворення засобів виробництва і подальше їх розширення;
- 2) відтворення витраченої в процесі праці робочої сили;
- 3) формування засобів, які витрачаються понад фонди заробітної плати, для відтворення кваліфікованої робочої сили.

Виплати і пільги, одержані населенням із суспільних фондів споживання

Показники	Роки						
	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Виплати і пільги, млрд крб., Всього	4,8	7,4	11,8	16,1	20,9	25,9	33,5
Темпи зростання виплат: - у % до 1960 року	100	154	246	335	435	540	698
- у % до попереднього року	100	154	159	136	130	124	129
Виплати і пільги у розрахунку на душу населення, крб.	113	164	250	328	418	511	649
Темпи зростання виплат і пільг на душу населення: - у % до 1960 року	100	145	221	290	370	452	574
- у % до попереднього року	100	145	152	131	127	122	127

Обчислено за даними: «Народное хозяйство СССР в 1990 г.»

Основним завданням існування таких фондів була функція вирівнювання соціально-економічних відмінностей у праці. У цьому вбачався організаційний зв'язок між функціями відтворення індивідуальної і суспільної робочої сили. Основний вплив фондів на відтворення робочої сили проявлявся в доступі до медичних і освітніх послуг та забезпеченні соціально-культурних потреб населення.

Дослідження, проведені в пострадянський період, підтвердили, що в низькооплачуваних категоріях робітників і службовців доходи, які отримувалися із суспільних фондів споживання, становили більше 40% заробітної плати, у середньооплачуваних – 15–20%, у високооплачуваних – 10–15%. Крім того, позитивом існування суспільних фондів споживання було вирівнювання у матеріальному становищі сімей [3, с. 77].

Альтернативним джерелом видатків на відтворення робочої сили за соціалізму були грошові надходження від продажу продукції підсобного домашнього господарства, характерною ознакою розвитку якого були різноманітні обмеження і перепони з боку держави. Водночас, як показують дослідження, дохід від підсобного господарства в загальному доході селян міг сягати 35% [4, с. 248]. Крім того, сім'ї, які мали підсобне господарство, повністю задовольняли свої потреби в яйцях, на 95% в картоплі, на 80% в м'ясі і молокопродуктах, на 75% в овочах, що дозволяло заощаджувати фінансові ресурси і використовувати їх на розширене відтворення робочої сили [4, с. 356].

Із середини 80-х років ХХ століття джерела видатків на відтворення робочої сили поповнились за рахунок надходжень з фінансової системи. Так, якщо у 1970 році сума надходжень дорівнювала 428 млн руб., то у 1990 році вона становила 5,5 млрд руб. [4, с. 372].

Висновки. Підсумовуючи все сказане вище, важко не погодитися з думкою тих дослідників, які вважають, що система, яка існувала до 1990 року, практично гарантувала людям невисокий, але стабільний заробіток, місце роботи, безплатну освіту для дітей, певний мінімум безплатного медичного обслуговування. Однак колишня система обмежувала підприємницьку діяльність (точніше, будь-яку підприємницьку активність було фактично заборонено), обмежувала змогу вибрати місце проживання і місце роботи, обмежувала споживання (переважну частину товарів і послуг було складно, ба й неможливо купити за гроші – існував дефіцит товарів і послуг), свободу слова і свободу обміну інформацією [7, с. 78]. Проте, незважаючи на наявні мінуси, на нашу думку, командно-адміністративна система в останні роки свого існування забезпечувала розширене відтворення робочої сили. Водночас наголошуємо на тому, що до середини ХХ століття працівники в Радянському Союзі були у становищі «рабів».

1. Акрамов А.А. Общественные фонды потребления и воспроизводство рабочей силы / А.А. Акрамов. – Душанбе, 1971. – 205 с.

2. Башнянин Г. И. Экономическое измерение при социализме: природа, структура, принципы / Г. И. Башнянин. – М.: НИОН, 1988. – 240 с.

3. Маляков Д.С. Теория финансов социалистических предприятий и отраслей народного хозяйства / Д. С. Маляков. – М.: Финансы и статистика, 1986. – С. 143.

4. Народне господарство Української РСР у 1990 році: стат. щорічник / Міністерство статистики УРСР. – К.: Техніка, 1991. – 496 с.

5. Сычов Н.Г. Финансы СССР / Н.Г. Сычов. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 250 с.

6. Чухно А.А. Переход к рыночной экономике / А.А. Чухно. – К.: Наук. думка, 1993. – С. 162–168.

7. Шерстюк Л. Проблеми й перспективи регулювання прожиткового мінімуму доходів громадян / Л. Шерстюк // Вісник Київ. нац. торг-екон. ун-ту. – 2004. – № 6. – С. 70–79.

Грициняк О.И. Ретроспективный анализ расходов на воспроизводство рабочей силы в командно-административной системе

Рассмотрены источники доходов и расходов домохозяйств, связанные с воспроизводством рабочей силы в командно-административной системе, проанализирована их структура.

Ключевые слова: домохозяйство, расходы домохозяйств, доходы домохозяйств, рабочая сила, командная система, доходы населения.

Hrytsynyak O. Retrospective Analysis of the Expenses of Reproduction of Labour Supply in Administrative-Command System

The sources of profits and expenditures of households related to the reproduction of labour supply in the administrative-command system are considered, and their structure is analyzed.

Key words: *household, household expenditures, household income, labour force, command system, income of population.*

Стаття надійшла 20 квітня 2013 р.

УДК 005:658.0 (477)

З.Б. Живко

**СИСТЕМНИЙ ПІДХІД
ДО УПРАВЛІНСЬКОГО ПРОЦЕСУ ПІДПРИЄМСТВА:
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА ВЗАЄМОДІЯ ПІДСИСТЕМ БЕЗПЕКИ**

В статті розглянуто системний підхід до процесу управління підприємством, суть поняття «система» та взаємодію підсистем у системі економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: *процес управління, інформаційна безпека, загрози, економічна безпека, система, системний підхід.*

Постановка проблеми. Вплив на економіку України інтеграції, глобалізації і трансформації кардинально змінює підходи до управління підприємством. Тобто для прийняття управлінських рішень треба враховувати своєчасність, повноту, достовірність інформаційних ресурсів та новітні інформаційні технології (ІТ), а розроблення механізмів щодо своєчасності та повноти інформаційного забезпечення управлінських рішень супроводжується низкою невирішених питань техніко-економічного та правового спрямування.

Стан дослідження. Практика застосування світового досвіду в сфері управління підприємством підтверджує те, що від своєчасності та повноти отримання інформації, її правдивості й точності залежить сам процес управління підприємством і механізми його забезпечення. Безсумнівно, виникає потреба в актуалізації використання інформаційних ресурсів, залученні інтелектуального потенціалу підприємства поряд з фінансовими й нематеріальними методами стимулювання підприємств, організацій та установ.